

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE · SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA

VOL. V, 3.

SECTIO AA

1950

Z Zakładu Chemii Nieorganicznej U. M. C. S. w Lublinie
Kierownik: Prof. dr Włodzimierz Hubicki

Włodzimierz HUBICKI i Michalina DĄBKOWSKA

Przyczynki do poznania nadchloranu bizmutylu

Приложение к познанию BiOClO_4

The contributions to the knowledge on BiOClO_4

Jedynymi bodaj solami wizualnie niehydrolizującymi, dającymi reakcje analityczne na Bi^{+++} są nadchloran bizmutu i nadchloran bizmutylu. O solach tych w literaturze znaleziono między innymi następujące dane.

Nadchloran bizmutu krystalizuje z pięcioma drobinami wody; uzyskać go można, jak na to wskazuje praca Fichtera i Jenny'a (1) przez powolne rozpuszczanie małych ilości Bi_2O_3 w 70% HClO_4 . Sporządzanie tego preparatu jest niebezpieczne ze względu na odparowywanie wysoko stężonych roztworów kwasu nadchlorowego, które może prowadzić do gwałtownej eksplozji.

Pomiary przewodnictwa roztworów $\text{Bi}(\text{ClO}_4)_3$ dokonane przez D. F. Smitha (2) wskazują, że w roztworach tych zachodzi daleko idący rozkład hydrolytyczny nadchloranu bizmutu na nadchloran bizmutylu. Przez samo ogrzewanie w próżni roztworu Bi_2O_3 w 70% HClO_4 wytrącają się sześciobocznie płytki optycznie czynne (ujemne) $\text{BiOClO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ rozpuszczalne bez zmetnienia w wodzie. Sól tę można również otrzymać przez rozpuszczenie Bi_2O_3 w rozcieńczonym kwasie nadchlorowym.

Nadchloran bizmutylu znany jest jako sól bezwodna, względnie jedno- lub dwuwodna. W literaturze chemicznej panuje rozbieżność poglądów co do rozpuszczalności tej soli. Muir (3) twierdzi, że bez-

wodny BiOClO_4 jest solą w wodzie nierozpuszczalną, gdy natomiast Fichter i Jenny (1) twierdzą, że jest w wodzie dobrze rozpuszczalną. Należy podkreślić, mimo ostrej krytyki Fichtera i Jenny'a pracy Muira, że autorzy ci otrzymali nadchloran bizmutyłu odmiennymi sposobami. Muir otrzymał nadchloran bizmutyłu przez rozpuszczanie bizmutu metalicznego w wodnym roztworze kwasu nadchlorowego w postaci białej bezkształtnej masy. Fichter i Jenny, jak wspomniano, otrzymali go w postaci krystalicznej przez rozpuszczanie Bi_2O_3 w rozcieńczonym kwasie nadchlorowym.

Tematem tej pracy było stwierdzenie, po czyjej stronie leży słuszość w sprawie ewentualnej rozpuszczalności nadchloranu bizmutyłu w wodzie, jego analiza termiczna, oraz zbadanie reakcji zachodzących między roztworami tej soli a roztworami o niektórych anionach np.: PO_4^{3-} ; CNS^- ; Br^- ; J^- ; NO_3^- ; SO_4^{2-} ; CH_3CO_2^- ; $\text{C}_2\text{O}_4^{2-}$ i Cl^- .

Jako preparatu wyjściowego do uzyskania nadchloranu bizmutyłu użyto HClO_4 Mercka (p. a. 20%, c. wł. 1,12) oraz $\text{Bi}(\text{OH})_3$ sporządzonego w sposób następujący: Bizmut techniczny niewiadomego pochodzenia rozpuszczono w stężonym HNO_3 ch. cz. produkcji krajowej, roztwór zagęszczano i trzykrotnie krystalizowano. Otrzymany pięciowodny azotan bizmutu rozpuszczono w wodzie zakwaszonej kwasem azotowym i tak przyrządzony roztwór wkraplano wśród ciągłego mieszania do wodnego roztworu amoniaku, który otrzymano uprzednio przez rozpuszczenie gazowego NH_3 w wodzie destylowanej. Wytrącony biały osad wodorotlenku bizmutu przemywano na sączku wodą destylowaną aż do zniknięcia reakcji na NH_3 . Osad suszono w suszarce w temperaturze 80–90°C.

Ten sposób postępowania w pierwszej swojej części wraz ze wspomnianą trójkrotną krystalizacją $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3$ miał na celu usunięcie ewentualnych metali towarzyszących bizmutowi, takich jak Fe, Pb, Zn, Cu itp.; natomiast drugi etap a więc strącenie nadmiarem NH_3 miał prowadzić do usunięcia takich metali towarzyszących jak As, Sb, które w postaci odpowiednich uwodnionych tlenków rozpuszczalnych w amoniaku mogły znajdować się w wytrąconym wodorotlenku bizmutu. Wodorotlenek taki zawiera zawsze zanieczyszczenia w postaci zasadowych soli bizmutu. W temperaturze 105°C przechodzi w BiOOH .

75 g $\text{Bi}(\text{OH})_3$ zadano 120 ml 20% HClO_4 tzn. ilością o $1/10$ mniejszą niż tego wymaga stosunek stoichiometryczny dla powstania nadchloranu bizmutyłu. Przy odparowywaniu do $2/3$ objętości początkowej

otrzymano gęstą białą zawiesinę, która oziębianą do temperatury pokojowej skrzepla na krystaliczną breję. Zadano ją 600 ml wody gorącej dla rozpuszczenia powstałego nadchloranu bizmutylu. Ciężar pozostałości na sączku odpowiadał mniej więcej zastosowanemu nadmiarowi $\text{Bi}(\text{OH})_3$. Przesącz odparowano do ca 60 cm, z roztworu tego po ostygnięciu wytrącił się biały krystaliczny osad, skupiający się w białe płatkowate agregaty. Otrzymane kryształy są bardzo hygroskopijne i dzięki temu niemożliwe prawie do zdjęcia z sączka. Osad rozpuszczano ponownie w wodzie, a otrzymany roztwór podzielono na dwie części.

Jedną z nich odparowano nad palnikiem bunsenowskim do suchości, ogrzewając suchą już substancję przez pewien czas w temperaturze 280°C . Stwierdzono, że otrzymana substancja wybitnie żółkła i była nierozpuszczalną w wodzie.

Drugą część roztworu zagęszczono i z niego po oziębieniu wykryształizowały srebrzysto-białe płatki substancji dobrze rozpuszczonej w wodzie.

Analiza chemiczna otrzymanej substancji przez ogrzewanie do 280°C wykazała, że ma się do czynienia w tym wypadku z produktem rozkładu BiOClO_4 , mianowicie z BiOCl .

Sprawa jednak komplikuje się o tyle, że przy kilkukrotnych zdawałoby się w sposób identyczny przeprowadzanych syntezach otrzymano dwukrotnie preparat nierozpuszczalny w wodzie, odpowiadający zawartością Bi nadchloranowi bizmutylu. Natomiast próby rozpuszczania bizmutu w kwasie nadchlorowym dały wynik odmienny od wyniku Muira, mianowicie sól rozpuszczalną.

Bizmut w kwasie nadchlorowym rozpuszcza się tylko w obecności czynników utleniających np. H_2O_2 ; w naszym wypadku wody utlenionej nie dodawano, proces roztwarzania trwał prawie rok a czynnikiem utleniającym był tlen powietrza.

Stoimy zatem przed zagadką, czy Muir miał rację, czy też Fichter i Jenny. Prace na ten temat są prowadzone w dalszym ciągu w naszym Zakładzie i jak dotychczasowe spostrzeżenia wykazują rozpuszczalnymi w wodzie są te preparaty BiOClO_4 , które zawierają pewną małą ilość kwasu nadchlorowego. Między innymi dowodem tego byłoby to, że wytrząsanie roztworu nadchloranu bizmutylu z chloroformem powoduje wytrącenie się białego osadu, a jak wiadomo kwas nadchlorowy rozpuszcza się stosunkowo dobrze w chloroformie.

W dalszym etapie badań stwierdzono, że nadchloran bizmutylu wykazuje reakcje analityczne jonu bizmutylowego bowiem

- a) z roztworu NaCl strąca biały osad BiOCl ,
- b) z roztworu KBr strąca kremowy osad BiOBr ,
- c) z roztworu KJ strąca żółto-różowy względnie czerwony osad BiOJ ,
- d) z roztworu NaCNS strąca się lekko żółty osad a roztwór macierzysty barwi się na różowo,
- e) z roztworu NaCH_3CO_2 strąca biały osad $\text{BiOCH}_3\text{CO}_2$.

Białe osady strąca on również z roztworów Na_2SO_4 , $\text{Na}_2\text{C}_2\text{O}_4$ i KCN.

Z roztworu 0,1 n NaNO_3 0,1 n BiOClO_4 strąca po podgrzaniu biały krystaliczny osad BiONO_3 .

Z roztworów NH_3 i H_3PO_4 o różnych pH roztwór BiOClO_4 strąca w zakresie pH 2,3—6,4 fosforan BiPO_4 , powyżej pH 6,4 osad Bi(OH)_3 zanieczyszczony fosforanami.

Usiłowano wyznaczyć iloczyny rozpuszczalności poszczególnych soli bizmutylowych na drodze konduktometrycznej, jednak ruchliwość jonu BiO^+ wyliczona z przewodnictwa 0,1 n BiOClO_4 nawet przy uwzględnieniu hydrolizy miała wartość ujemną, a zatem nie do przyjęcia.

Na drodze kolorymetrycznej, posługując się metodą Lunge—Berla (5) pozwalającą na wykrywanie małych ilości bismutu, wyznaczono iloczyny rozpuszczalności dla BiOCNS i BiONO_3 .

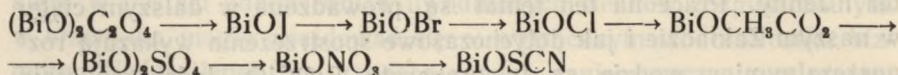
Według naszych pomiarów wynoszą one:

$$I_{\text{BiOCNS}} = 1,6 \cdot 10^{-7}$$

$$I_{\text{BiONO}_3} = 4,9 \cdot 10^{-7}$$

Pozostałe zaś wymienione powyżej sole bizmutylowe posiadają iloczyny rozpuszczalności jeszcze mniejsze.

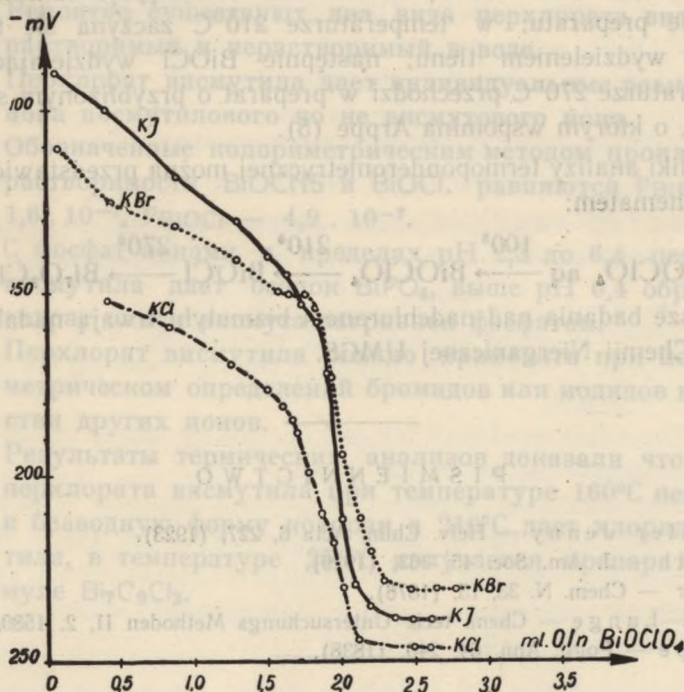
Stwierdzono, że rozpuszczalność zasadowych soli bismutu wzrasta w następującym szeregu:

Wziąwszy pod uwagę małą rozpuszczalność jodku oraz bromku bizmutylu wykonano szereg prób potencjometrycznego miareczkowania roztworów KBr, KJ i KCl za pomocą nadchloranu bizmutylu wobec pary elektrod: bizmutowej (bizmutowany drut platynowy) oraz kal-

melowej nasyconej. Do pomiarów użyto potencjometru PH 22 firmy Radiometer z Kopenhagi.

Miareczkowano próbki z 2 ml n/10 KBr, KJ względnie KCl rozcieńczając je do 25 ml wodą destylowaną. Do miareczkowania użyto 1/10 n nadchloranu bizmutyłu. Otrzymane potencjogramy przedstawia poniższy wykres:

Skok potencjału wynosi przy miareczkowaniu bromku potasu 72 mV, przy miareczkowaniu jodku potasu 80 mV.

Miareczkowanie chlorku potasowego daje potencjogram wykazujący skok 41 mV.

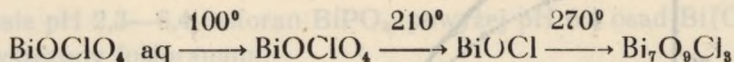
Miareczkowanie chlorków, bromków i jodków obok siebie za pomocą nadchloranu bizmutyłu nie daje jednak charakterystycznych schodów na potencjogramie, z jakimi spotyka się przy miareczkowaniu halodków obok siebie za pomocą azotanu srebrowego.

Wspomniano poprzednio, że ogrzewanie BiOClO_4 w temperaturze 280°C powoduje przekształcenie się tej soli w BiOCl .

W związku z tym dokonano analizy termoponderometrycznej tej soli posługując się wagą analityczną jednoszalkową — automatyczną oraz rurowym piecem elektrycznym, w którym był zanurzony tygielk zawierający nadchloran bizmutylu oraz cechowany termometr, zawieszony za pomocą drutu platynowego u szalki wagi.

Stwierdzono, że w temperaturze 160°C następuje całkowite odwodnienie preparatu; w temperaturze 210°C zaczyna się tworzyć BiOCl z wydzieleniem tlenu; następnie BiOCl wydzielając BiCl_3 w temperaturze 270°C przechodzi w preparat o przybliżonym składzie $\text{Bi}_7\text{O}_9\text{Cl}_3$, o którym wspomina Arppe (5).

Wyniki analizy termoponderometrycznej można przedstawić następującym schematem:

Dalsze badania nad nadchloranem bizmutylu trwają nadal w Zakładzie Chemii Nieorganicznej UMCS.

P I S M I E N N I C T W O

1. Fichter Jenny — Helv. Chim. Acta 6, 227, (1923).
2. Smith — J. Am. Soc. 45, 363, (1929).
3. Muir — Chem. N. 33, 15, (1876).
4. Berl—Lunge — Chem. tech. Untersuchungs Methoden II, 2, 1589, (1932).
5. Arppe — Pogg. Ann. 64, 246, (1838).

РЕЗЮМЕ

Авторы исследовали перхлорат висмутила и доказали что:

1. Вероятно существуют два вида перхлората висмутила, растворимый и нерастворимый в воде.
2. Перхлорат висмутила дает индивидуальные реакции для иона висмутилового но не висмутового иона. Обозначенные колориметрическим методом произведения растворимости BiOCNS и BiOCl равняются $P_{\text{BiOCNS}} = 1,6 \cdot 10^{-7}$, $P_{\text{BiOCl}} = 4,9 \cdot 10^{-7}$.
3. С фосфат ионами в пределах рН 2,3 до 6,4 перхлорат висмутила дает осадок BiPO_4 , выше рН 6,4 образуется гидрат окиси висмута загрязнен фосфатом.
4. Перхлорат висмутила можно применять при потенциометрическом определений бромидов или иодидов в отсутствии других ионов.
5. Результаты термических анализов доказали что гидрат перхлората висмутила при температуре 160°C переходит в безводную форму которая в 210°C дает хлорид висмутила, в температуре 270°C получается препарат о формуле $\text{Bi}_7\text{C}_9\text{Cl}_3$.

S U M M A R Y

On the basis of their investigations the authors came to the conclusions:

- 1) BiOClO_4 exists probably in the two formes from which one is soluble in water, the other insoluble.
- 2) Bismuthyl perchlorate gives characteristic reactions for bismuthylion and not for bismuthion.

From colorometric measurements the solubility products for BiOCNS and BiONO_3 were found viz.:

$$I_{\text{BiOCNS}} = 1,6 \cdot 10^{-7}$$

$$I_{\text{BiONO}_3} = 4,9 \cdot 10^{-7}$$

- 3) Bismuthyl perchlorate gives with phosphate ions in the range of pH 2,3—6,4 the precipitate of BiPO_4 ; above pH 6,4 $\text{Bi}(\text{OH})_3$ is produced.
- 4) The solutions of BiOClO_4 can be used for simple potentiometric determination of several anions.
- 5) The results of thermoponderometric analysis indicate, that BiOClO_4 at 160°C loses its crystallization water at 210°C goes over into BiOCl , which at 270°C turns into a substance whose composition can be approximately expressed by the formula $\text{Bi}_7\text{O}_9\text{Cl}_3$.